

Velferdsstat eller velferdssamfunn?

Av Else Øyen

Else Øyen (59) er dr. philos og professor i sosialpolitikk og sosialadministrasjon ved Universitetet i Bergen. Hennes forskning omfatter den norske velferdsstat og sammenligning av ulike velferdsstater. Hun er nå leder for et stort forskningsprogram om fattigdom i i-land og u-land.

Da Bill Clinton var i Russland nylig, gjentok han gang på gang, og for stadig nye tilhørerskarer, at det Russland trengte mer enn noe annet, var «market economy and democracy». Til sist gikk det så fort for han, at han sto på talerstolen og forlangte «market democracy». Første gang jeg hørte den norske statsministeren bruke uttrykket velferdssamfunn i stedet for det vel etablerte uttrykk velferdsstat, trodde jeg det også var en forsnakkelse.

Siden har Gro Harlem Brundtland gjentatt det gang på gang, blant annet i sin tale til statens toppledere, gjengitt i *Stat & Styring*, 6/93. Underveis har hun fått følge av både sosialminister og finansminister som også synes å ha lagt velferdsstatbegrepet på hylla.

Gitt at Gro Harlem Brundtland vanligvis vet hva hun gjør, hvordan skal vi da forstå denne nye språkbruken?

Innvarsler den en ny politikk hvor tyngdepunktet i den fremtidige velferdspolitikken skal flyttes fra staten og over til «samfunnet», hva nå dette måtte bety?

Er språkbruken uttrykk for et fait accompli hvor staten allerede har begynt å justere ned sin deltakelse i velferdspolitikken?

Eller er den nye språkbruken bare en flørt med den delen av den politiske fløyen som ønsker mindre statlig styring og deltakelse?

Quo vadis velferdsstaten

Den norske velferdsstaten er kjenne-tegnet av en høy grad av offentlig ansvar, en stor offentlig sektor, en utstrakt offentlig finansiering og offentlig kontroll av velferdsstatens aktiviteter. Det sterke statlige engasjement begrunnes blant annet med

Scan-foto

Har statsministeren gitt opp velferdsstaten?

at staten skal være garantist for likebehandling og rettferdig fordeling av velferdsgodene. Derfor står prinsippet om universelle velferdsgoder sentralt, dvs. at alle borgere, også de som faller utenfor arbeidsmarkedet, har rett til velferdsgoder.

Den norske velferdsstaten er i endring. Nye behov presser seg stadig frem, rammebetingelsene endres, og nye ideer og løsninger utvikler seg i takt med nye ideer og løsninger i andre deler av samfunnet.

Det har alltid vært rom for det private engasjement innen velferdsstaten. Frivillige foreninger la grunnen for velferdsstaten og presset frem nye tiltak. Det offentlige kom inn og tok over der hvor det private engasjement kom til kort. Mens nye frivillige foreninger vokste opp omkring de områder hvor velferdsstaten kom til kort. Dette er en del av velferdsstatens dynamikk. Politiske partier har knyttet sine ideologier til denne dynamikken. Arbeiderpartiet har stått sentralt i oppbyggingen av velferdsstaten, og vært en sterk eksponent for det statlige engasjementet.

Høyresiden har ønsket å utvide det private rommet.

Den siste store batalje om privat versus offentlig ansvar innen velferdsstaten, dreide seg om hvorvidt det burde etableres et privat sykehus. Debatten gikk mellom daværende sosialminister, aktører fra hele det politiske spekter, næringsliv, profesjoner, presse og vanlige borgere.

Det var den gang. Siden er det kommet stadig flere senger på private klinikker, det private pensjons- og ulykkesforsikringsmarked blomstrer, og Sosialdepartementet gir nå millio-ntilskudd til frivillige foreninger som skal ivareta helse- og sosialproblemer som tidligere hørte inn under det offentlige.

Disse endringer har foregått relativt ubemerket. Det har ikke vært foretatt en prinsipiell vurdering av grenseoppgangen mellom den private og den offentlige sektor. Konsekvensene for velferdsstaten og dens idealer om likebehandling og rettferdig fordeling, kommer bare frem i spredte debatter. I stedet får vi vite at velferdsstaten må effektiviseres, og at

borgerne i høyere grad selv må ta ansvar for egen velferd.

EØS-trussel

Nå har vi også fått en EØS-avtale som del av de nye rammebetingelser for velferdsstaten. Selv om Norge i prinsippet kan gjøre med velferdsstaten omtrent det vi vil, så legger de fire EØS-frihetene et klima rundt velferdsstaten som vil få stor betydning fremover.

Den frie bevegelse av kapital, for eksempel, blir uten tvil en trussel mot den nåværende velferdsstatmodellen. Prinsippet om lik adgang til helsegoder vil bli utfordret. Private sykehus er blitt en industri på lik linje med andre industrier. Tysk kapital har for eksempel investert i private sykehus rundt omkring i verden, spesialisert i forhold til velstående pasienter, og delvis med bruk av høyteknologi. Hvis Norge oppfattes som et lønnsomt marked, skal det bli vanskelig å avvise kommersielle helseinstitusjoner.

Sådan er kapitalismen

Den frie bevegelse av kapital har også betydning for det private forsikringsmarkedet som med sterk europeisk kapital i ryggen, vil presse ytterligere for å overta for de universelle trygdeordninger. Kjøp av private forsikringsordninger, inklusiv helseforsikringer av ulike sorter, kan i første omgang se ut som et tilskudd til offentlige trygder. I neste omgang vil private ordninger bidra til å underminere folketrygden, fordi de som har private og mer lukrative ordninger ikke lenger vil støtte opp om universelle ordninger som de selv får relativt mindre utbytte av.

Det er slik markedet virker, også innen velferdsstaten. Og i den forbindelse er det viktig å ta et historisk tilbakeblikk. Velferdsstaten ble i sin tid utviklet som en buffer mot markeds-kreftene. Hvis markeds-kreftene styrkes, må også velferdsstaten styrkes, om Norge fortsatt vil holde fast på ideologien om likebehandling og rettferdig fordeling av velferdsgodene.

Hva mener så statsministeren?

Den mildeste fortolkning av statsministerens skifte i språkbruk kan være

at hun foretrekker uttrykket velferds-samfunn, fordi hun tenker på den store overføring av oppgaver til kommunene som i de seneste årene har funnet sted på det sosialpolitiske området. Det går som kjent et administrativt skille mellom stat og kommune, og siden begrepet velferds-kommune (og hva med velferdsfylke?) ikke riktig klinger, så lager man heller et nytt samlebegrep og kaller det hele for velferdssamfunnet.

Hennes tale til statens toppledere tyder på en annen fortolkning. Her understrekes det «at det norske velferdssamfunn er bygget på tre hovedpilarer: høy verdiskapning og sysselsetting, en omfattende offentlig tjenesteyting som gir alle samme muligheter og rettigheter, og en rettferdig fordeling». I fortsettelsen diskuteres blant annet markedshensyn, næringslivets behov, EØS/EU, styring og ledelse, respekt for brukere m.v. Statsministerens tale er en generell tale om behovene for omstilling i det norske samfunnet, og begrepet «velferdssamfunnet» kunne like gjerne vært byttet ut med «Norge» eller «det norske samfunnet». Likevel velger hun nå, som så mange ganger før, å sette begrepet sentralt. Så det må være en mening med det.

I beste fall er begrepet unødvendig i denne sammenheng. I verste fall brukes det til å usynliggjøre velferdsstaten og skape tvil om det offentlige ansvar. Det flytende og upresise begrep «velferdssamfunnet» skyver til side det vel etablerte velferdsstatbegrepet. Kortene blandes og det skapes forvirring hos tilhørerne. Hva er det *egentlig* statsministeren sier til oss? Det er noe om tilpassing til nye tider og forvaltningsmessig ansvar. Men det er også et varsel om at velferdsstaten må vike for velferdssamfunnet – hva dette kryptiske begrepet nå måtte være.

Det ville være betryggende om statsministeren kunne hjelpe oss med å gi det nye ordet et mer presist innhold. Det ville også være en hjelp om vi kunne få vite hvorfor det er blitt så viktig å sette velferdssamfunnet på dagsorden og legge velferdsstatbegrepet til side. For i disse endringstider, med press på velferdsstaten fra mange hold, er det viktig å forstå de signaler som kommer fra statsministeren.

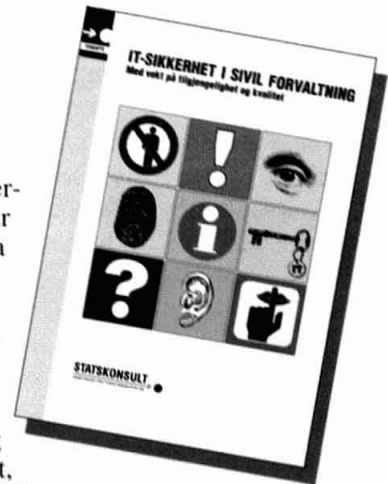
NYE TEMAHEFTER

IT-SIKKERHET I SIVIL FORVALTNING

Med vekt på tilgjengelighet og kvalitet

I dette temaheftet gis det en oversikt over IT-sikkerhet; hva det er og hvilken betydning det kan ha for problemfri virksomhet. Fremstillingen er beregnet på beslutningstakere på ulike plan.

Ved å fokusere på tilgjengelighet og kvalitet/integritet er målet å bidra til sterkere satsing på kostnadseffektiv IT-sikkerhet, tilpasset virksomhetenes reelle behov.

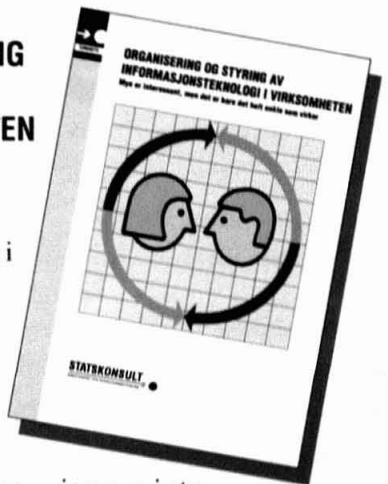
ORGANISERING OG STYRING AV INFORMASJONS- TEKNOLOGI I VIRKSOMHETEN

Mye er interessant, men det er bare det helt enkle som virker

Dette temaheftet henvender seg i første rekke til ledere innen offentlig forvaltning.

Temaheftet inneholder dels en kortfattet innføring i emnet, dels en nærmere beskrivelse av en enkel styringsmodell.

Målet er å motivere ledere til å engasjere seg i styring og organisering av virksomhetens informasjonsteknologi. Dette temaheftet skal gi ledere en kort oversikt over de grep det er viktig å ta for å ta ut gevinst og unngå fallgruver. Praktiske råd og eksempler fra framtidsrettede forvaltningorganer er en god hjelp i så måte.

STATSKONSULT

DIREKTORATET FOR FORVALTNINGSUTVIKLING

Du bestiller heftene ved å sende inn kupongen.
De kan også kjøpes i bokhandelen Akademika, Møllergt. 17, Oslo

Med dette bestiller vi fra Akademika

IT-SIKKERHET I SIVIL FORVALTNING

_____ eks á kr 30,-

**ORGANISERING OG STYRING AV
INFORMASJONSTEKNOLOGI I
VIRKSOMHETEN**

_____ eks á kr 30,-

Navn _____

Adresse _____

Postnr./Sted _____

Sendes Akademika, Postboks 8134 Dep, 0033 Oslo
Porto kommer i tillegg. Ved kjøp av minst 25 eksemplarer av samme tittel, gis 10% rabatt